

Gynocide i Antichrist?

– eller viljan att kategorisera.

En diskursanalys av "kvinnobilden" i Lars von
Trier´s Antichrist.

Av: Sara Hallström
Handledare: Sara Granath

Abstract

The aim with this essay is to penetrate the opinions of how women should be represented on screen. I am using a selection of contributions from the gender debate that Lars von Trier's movie *Antichrist* caused in Sweden in spring 2009. The focus of the debate was mainly about the way the female actress was displayed. The provocative thing considered by many was that the female part could be interpreted as evil and in connection with Antichrist. But is that an obvious negative way to present women?

In a historical view the discussion have been constantly fluctuated when it comes to the ideas of the correct way to visualize women in the movies which have left us without a true answer to that question.

I am interested in investigating what is considered today as the best way to represent women by Swedish debaters.

By using Michel Foucault's term discourse as theory in a text analyse I am trying to look trough their language and see their ideological position.

Nyckelord: Lars von Trier, *Antichrist*, kvinnobild, diskursanalys

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
2	Bakgrund och forskningsöversikt till begreppet kvinnobild	6
3	Teori	9
3.1	Diskurs	9
3.2	Foucault	10
3.3	Paradigm	12
4	Metod och material	14
5	Frågeställning	15
6	Syfte	16
7	Analys	17
7.1	Debattörernas mottagande av <i>Antichrist</i>	17
7.1.1	Malmberg i SvD 4 juni	17
7.1.2	Holmberg i Expressen 4 juni	19
7.1.3	Sveland och Wennstam i DN 28 juli	20
7.1.4	Koskinen i DN 30 juli	21
7.1.5	Malmberg i SvD 4 augusti	23
7.1.6	Wennström i SvD 9 augusti	25
7.1.7	Braad Thomsen i DN 15 augusti	26
7.2	Sammanfattning av analysen	28
8	Slutdiskussion	31
9	Litteraturförteckning	34

1 Inledning

En kvinnlig djävul. Kan man göra en film om det i vårt grannland idag? Inte utan debatt. Titeln på filmen är *Antichrist*, med t:et format till ett venustecken. Här har vi en regissör som vill skapa diskussion. Ett alltför enkelt byte. Journalister och kritiker gnagde som galningar på köttbenet.

Det hela började på Cannes filmfestival. Von Triers film var den i förväg mest omtalade filmen och under pressvisningen buades och skrattades det en hel del. Det sägs att det även svimmades. På presskonferensen gick journalisterna hårt åt på von Trier och han svarade för sig. En fransk journalist var riktigt upprörd och ställde von Trier till svars för sin film.

- Förklara och rättfärdiga hur du kunde göra en sådan film!
- Jag måste inte rättfärdiga någonting.
- Du har en tävlingsfilm i Cannes. Var snäll och svara!
- Jag kan inte.
- Varför?
- Jag gör filmer för att jag gillar det.
- Du GILLAR det?
- Ja. Det är en konstig fråga. Som jag ser det är ni mina gäster, inte tvärtom.¹

Von Trier lät sig inte avskräckas utan förklarade helt enkelt hur det låg till: ”Jag har inget val när jag gör mina filmer. Det ligger i Guds hand. Och jag är världens bästa regissör, men jag är inte säker på att han är världens bästa Gud.” Det hela känns nästan iscensatt. Bättre reklam för en film är svårt att få.

Under många år har jag haft en känsla av att en större mängd filmer är riktade till män. Det är en magkänsla som jag inte kan förklara. Det är väldigt svårt att sätta fingret på vad det är som utlöser den. Ofta är det så att den jämlikhet som jag eftersträvar i livet inte blir bekräftad på film. Jag kan ibland ta det personligt och känna att ”den där kvinnan borde ha det

¹TT ”Trier starkt ifrågasatt i Cannes” *Helsingborgs Dagblad*, 2009-05-18

bättre”. Det är ju bara en film där allt möjligt kan hända men jag kan inte låta bli att tänka att vi tar efter hur dessa vackra skådespelare betar sig, att man blir påverkad och någonstans tror att det är så livet ska vara. Ändå har jag inget svar på hur jag önskar att film ”borde” vara, kanske lite mer nyanserad. En film som *Antichrist* är på många sätt nyanserad samtidigt som von Trier har laddat den med ett starkt och svårtolkat symbolspråk. När jag såg *Antichrist* fick jag för ovanlighetens skull inte den där dåliga magkänslan. Det verkar dock många andra som har sett den ha fått.

Kvinnan i *Antichrist* har arbetat med en avhandling om kvinnomord genom historien.² Hon har åkt till deras stuga ute i skogen, på en plats som heter Eden, för att avsluta sin avhandling. Ett år senare när paret åker dit för att bota kvinnans sorg efter deras sons bortgång hittar mannen hennes anteckningar. Från att inledningsvis vara en strukturerad avhandling utmynnar den i en skrift som mest liknar små tecken för att sedan inte likna någonting. Vid mannens konfrontation erkänner hon att hon ändrat sin ståndpunkt under arbetets gång. Hennes slutsats hade vänt till att kvinnor har mördats på grund av att de är onda. Denna avhandling döpte hon till ”Gynocide”. Vilket skulle kunna översättas till ett folkmord på kvinnor.

Denna del av filmen är svår att släppa nu när jag själv sitter med detta material som ska ge mig en uppfattning om varför kvinnan till slut bränns på bål till publikens lättnad.

² I filmen finns en kvinna och en man. Resten är statister. De har inga namn, inte ens i manuset. De spelas av Willem Dafoe och Charlotte Gainsbourg och kommer därför kallas efter dem återkommande i uppsatsen.

2 Bakgrund och forskningsöversikt till begreppet kvinnobild

Denna uppsats handlar om hur kritiker skriver om framställningen av kvinnor på film. Bakgrunden och forskningsöversikten behandlar begreppet kvinnobild.

Inom diskursen kring kvinnobild finns det de som anser att kvinnor på film inte bara är roller utan representerar hela kvinnosläktet. Det är en representation som även minoritetsgrupper ofta får utgöra. Det sätt som kvinnan blir framställd på i filmen blir en avspegling av hur regissören ser på kvinnor. Implicit att det finns bättre och sämre sätt att visa upp en kvinna på. Andra menar att vi borde diskutera hur män framställs. De menar att det aldrig brukar diskuteras och att män alltid har blivit representerade på ett dåligt sätt. De finns också de som anser att diskussionen är onödig och att kvinnor liksom män på film inte alls representerar sitt kön.

Anu Koivunen skriver i *Dialoger* att fokus i början av 1970-talet låg på att filmer visade könsstereotypa kvinnoroller som i sin tur upprätthöll ett misogynt patriarkat.³ De stereotypa rollerna som användes inom mainstreamfilm var bland annat husmodern, femme fatale och den dumma blondinen. De feministiska kritikerna sökte efter att kunna identifiera sig med kvinnorollerna men tyckte att det omöjliggjordes med de enligt dem platta rollerna.⁴ De feministiska filmteoretikerna efterlyste en positivare kvinnobild som inte var en upprepning av detta. Sharon Smith skriver:

”Kvinnor som fullständiga människor har uteslutits ur filmen. - De har nog varit med sedan början av filmens historia, men aldrig som karaktärer som en självrespekterande individ kunde identifiera sig med.”⁵

³ Anu Koivunen, *Dialoger: feministisk filmteori i praktik*, (red. Soila, Tytti), Aura förl., Stockholm, 1997 s. 41.

⁴ *ibid.* s. 42.

⁵ *ibid.* s 41, Sharon Smith, ”The image of Women in Film: Some Suggestions for Further Research”, i *Women and Film* no 1 (1972), s. 13 övers. Anu Koivunen.

Viljan att visa ”verkliga” kvinnor fick kritik för att vara naiv av både strukturalister och psykoanalytiker. De frågade om det kunde finnas en ”verklig” och ”sann” kvinnobild. Även feministiska film- och litteraturvetare, bland flera Toril Moi och Tytti Soila, framhöll kritik mot en sådan syn på kvinnobild.⁶ De menade att en kvinna inte kunde representera hela kvinnosläktet eftersom det inte finns några speciella kvinnliga egenskaper som är mer sanna än andra.

Griselda Pollock skriver om hur man använde fotografier av en medelålders kvinna från en textilfabrik bredvid ett foto på en modell med kläder från fabriken för att visa på hur överklig fotomodellen var.⁷ Pollock menar att båda kvinnorna är kategoriseringar och förenklningar. Fotografiet på fotomodellen är korrigerat för att se perfekt ut men fotografiet på arbetskan är också manipulerat genom att det är svart/vitt med en känsla av hantverk från ett manuellt fotolabb. Ingen bild kan vara mer verklig än den andra eftersom det är just en bild. Elizabeth Cowie var en av kritikerna mot kraven på den ”sanna” kvinnobilden, hon skrev i slutet av 70-talet och menade att vi måste släppa tanken på att filmen ska vara en korrekt avspegling av verkligheten.⁸ Diskussionen skulle flyttas från huruvida filmen avspeglade till ifall den skapade uppfattningar om världen. Cowie undrar om filmen som medium kunde producera en typ av kvinna som inte funnits tidigare.

Psykoanalysen har varit ett klassiskt verktyg inom feministiska konstteorier men har också kritiserats mycket. Användandet av psykoanalysen är i dag lite försiktigare på grund av att den inte anses lika vedertagen nu som den var på 70-talet. Men psykoanalysen har fortfarande den starkaste traditionen bland de feministiska teoretikerna.

En feministisk psykoanalytisk syn på kvinnan på film finns bland annat hos Laura Mulvey. Hon skriver om den trefaldiga blicken som tydliggör hur kvinnan blir ett objekt för både manliga och kvinnliga åskådare. Mannen på film gör sig till ett subjekt bl.a. genom att titta på kvinnan på ett objektifierande sätt. Kameran behandlar också kvinnan som ett objekt genom långa tagningar och överdrivna detaljer av hennes kropp. Därigenom ser även

⁶ Anu Koivunen s. 42.

⁷ Griselda Pollock, *Feministiska konstteorier*, (red. Riviere, Joan & Arrhenius, Sara) Konsthögsk., Stockholm, 2001 s. 104.

⁸ Anu Koivunen s. 42.

åskådaren på kvinnan som ett objekt vilket betyder att även den kvinnliga åskådaren blir tvungen att identifiera sig med mannen.

Lacan som är psykoanalytiker beskriver det omedvetna som ett språk och visar att motsättningen ligger mellan språk- tystnad och man- kvinna.⁹ Hans psykoanalys antyder alltså att det är "naturligt" att kvinnan är den passiva vilket som utgångspunkt besvärar mig. Psykoanalysen är mycket användbar i syfte att analysera en film men jag är intresserad av själva diskussionen kring filmen och finner diskursbegreppet som mycket funktionellt i det syftet. Därför väljer jag bort texter som Laura Mulveys trefaldiga blick som egentligen har många poänger.

Vad som har ansetts vara en misogyn kvinnobild på film har förändrats genom åren och präglat vårt samhälle. På vilket sätt är det relevant med kritik av kvinnobilden när kriterierna ständigt förändras? Är kvinnobilden bara ett tillfälligt paradigm som väntar på att motbevisas? Eller finns det verkligen ett bra sätt att framställa kvinnan på?

Det är tydligt att debattörerna i Sverige har haft problem von Triers sätt att framställa kvinnan och mannen i *Antichrist*. Genom denna analys vill jag försöka sätta fingret på vad det är för monster som von Trier har skapat.

Griselda Pollock skriver om paradigmet för kvinnobild.¹⁰ Finns det ett paradigm inom kvinnobild idag, eller snarare hur diskuterar vi kring kvinnor på film? Det har funnits många åsikter om vad som är misogynt på film. Diskussionen har förändrats genom åren och nu är det andra ideal än förra decenniet. Likt ett paradigm förändras de feministiska idealen. Von Trier har ställt frågan på sin spets och krånglat till det för den som ska tycka till om den.

Kvinnoroller på film har sedan 1970-talet diskuterats som att de representerar en kvinnobild. Jag uppfattar begreppet kvinnobild som en politisk fråga. Med begreppet kvinnobild menar jag diskussionen kring hur kvinnor framställs på film och om de har en betydelse för hur kvinnor i verkligheten uppfattas. På samma sätt kan man diskutera hur män framställs vilket givetvis finns tätt sammanflätat i frågan.

⁹ Tytti Soila, *Dialoger: feministisk filmteori i praktik*, (red. Soila, Tytt.), Aura förl., Stockholm, 1997 s. 24.

¹⁰ Griselda Pollock, s. 101.

3 Teori

3.1 Diskurs

‘De stora berättelserna’ är döda enligt postmodernisterna skriver Mats Börjesson i *Diskurser och konstruktioner*.¹¹ Han skriver att det är en kritik mot både de stora politiska ideologierna och den vetenskapliga förståelsen. Postmodernisterna ville, enligt Börjesson, visa att världen inte går att pressa in i det ideologiska och vetenskapliga tankesättet utan menar att man måste kunna se att världen inte är logiskt sammanhängande. Med detta ifrågasatte postmodernisterna det ensidiga tänkandet. Att försöka avbilda verkligheten som den är blir ett omöjligt projekt och Börjesson skriver att ”även traditionellt inriktade forskare börjar så smått inse att verkligheten inte låter sig avbildas oberoende av teoretiska raster”.¹² För att utföra en diskursanalys måste man därför försöka genomskåda varför fenomen placeras in i kategorier. Hur skapas en kategori och varför? Börjesson menar att man måste se igenom textens anspråk på auktoritet.¹³

Börjesson skriver som ett exempel att en akademiker skulle kunna invända med att blindhet måste vara ett faktum som faktiskt existerar men enligt Börjesson är även det en kategori som skapas genom att det ställs mot seendet.¹⁴ Börjesson menar att vi tillsammans som folk kommer överens om att seendet och icke seendet delas in i två kategorier. Börjesson menar att det är en självklarhet att forskaren skapar sin egen intrig och att forskaren själv väljer hur den vill vinkla sitt material. ”Empirin talar aldrig för sig självt, utan behöver alltid presenteras, dramatiseras och förstås inom ramen för en intressant problematisering”.¹⁵ Genom att använda diskursbegreppet kan man försöka tränga igenom texten och förstå vad

¹¹ Mats Börjesson, *Diskurser och Konstruktioner. En sorts Metodbok*. Lund 2007, s. 17.

¹² *ibid.* s. 18.

¹³ *ibid.* s. 16.

¹⁴ *ibid.* s. 20.

¹⁵ Mats Börjesson, s. 22.

författaren tar för givet. Det innebär att man ifrågasätter textens uppbyggnad och ordval och därigenom utkristallisera författarens avsikter.

3.2 Foucault

I Michel Foucaults *Sexualitetens historia* undrar han inte varför vi är förtryckta utan varför vi anser oss vara förtryckta. Han menar att vi påstår att vi inte kan prata om sexualitet trots att vi har en lång tradition av bekännelser kring sexualiteten. Foucault skriver att det har skett en explosion av diskurser kring sex.¹⁶ Talet om sex har varit begränsad inom vissa grupper som mellan t.ex. förälder - barn och lärare – elev, där finns det en diskurs som gör det mer eller mindre omöjligt att prata om sex. Foucault visar på att talet om sex framförallt har förekommit i bekännelsens eller biktens form. Han analyserar alltså hur ”vi” pratar om sex, hur diskussionen ser ut och varför vi säger vissa saker. Han tydliggör en omedveten tradition om en viss diskussion.

Inom varje diskurs strävar vi efter att nå kunskap eller ”sanning” skriver Foucault i *Diskursens ordning*. För att kunna säga en sanning måste vi uttrycka den enligt områdets ”regler”. Reglerna bygger på ett utestängningssystem som fungerar genom institutionellt stöd och därför har en inneboende tröghet i fråga om utveckling och förnyelse.¹⁷ Han skriver att diskurser finns överallt i samhället även om det är nivå skillnader mellan dem. Foucault skriver att det både finns de vardagliga diskurserna som försvinner i och med handlingen som utgör sägandet och de som ligger till grund för ”nya talakter som tar upp omformar eller omtalar dem”.¹⁸ Foucault skriver att ”diskurser som ständigt, och utöver sitt formulerande, är sagda, förblir sagda och återstår att säga”.¹⁹ Han delar alltså in diskurserna i två nivåer. Den ena som bara finns för stunden och den andra som kan genomsyra samhället för generationer.

¹⁶ Michel Foucault, *Sexualitetens historia. Bd 1, Viljan att veta*, [Ny utg.], Daidalos, Göteborg, 2002, s. 43.

¹⁷ Michel Foucault, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993, s. 13.

¹⁸ *ibid.* s. 16.

¹⁹ *Ibid.* s. 16.

Men detta är en flytande nivåskillnad utan några definitiva regler. Det går alltså inte att förutsäga vad som kommer att tillhöra vilken nivå.

Om vi inte följer diskursens regler så är det ingen som lyssnar oavsett om det du säger stämmer eller ej. Även det som Foucault kallar för ”kommentar” och som skapar nya diskurser kan inte frångå reglerna. Kommentarens roll är ”endast att äntligen säga det som i tysthet artikuleras där borta. Kommentaren måste alltid säga det första gången som dock redan sagts och outtröttligt upprepa det som aldrig blev sagt”.²⁰

Han menar att författaren har fått en roll som sanningssägare. Inom vetenskapen har utvecklingen gått från medeltiden då författaren som person var ett tecken på den sanning som han utgav sig för att säga till att helt försvinna med åren. Inom det litterära säger Foucault att det från att ha varit viktigt med anonymitet under 1600-talet och fram under 1800-talet har förbytts till att vi kräver en sanning av författaren. Under 70-talet när han skrev *Diskursens ordning* var det väldigt viktigt om det var en kvinna eller man och från vilken bakgrund författaren kom. Tecken på vad som är sanning förändras men Foucault menar att oavsett vem författaren är så måste man ta hänsyn till att det är en person som har valt att skriva om detta och inte om något annat. Vad blir sagt och vad förblir osagt?

Jag förstår diskursanalys så här. Att följa en diskurs regler, medvetet eller omedvetet, innebär att följa en viss ideologi. Som alltid när man använder sig av ideologi, till exempel inom politiken, tar man ideologin för given. Det är den individens sätt att se på världen. Alltså inget den redogör för utan något som man får läsa ut mellan raderna.

Genom att använda mig av Foucaults diskursbegrepp vill jag analysera vad den här diskussionen handlar om. Vad säger det om synen på film och på kvinnobilden i film? Vad är det som händer nu idag i Sverige?

Jag vill genom hela uppsatsen medvetandegöra att receptionen av denna film, liksom min egen analys, är bunden till vår tid. I en artikel av Patrice Petro i *Camera Obscura* skriver hon ”Meanings are not waiting to be uncovered in the text but are constructed and reconstructed in response to forces at work at time of a given text’s production and reception”. Sanningen är ett paradig. Alltså något som finns i sin kontext och miljö.

²⁰ Michel Foucault, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, s. 18.

Jag är inte ute efter någon sanning eftersom jag vet att det inte finns någon, sanningen kan aldrig vara absolut. När vi talar om ett verk finns det alltid olika åsikter om vems åsikt som ska väga tyngst. Är det konstnären som håller på en hemlighet om verket som vi inte direkt kan uppenbara eller är det kritikerna som är professionella tyckare som förstår det bäst? Traditionellt finns det många andra sätt att tolka på. Man kan använda Bourdieu för att se om det finns ett svar i det fält vilket författaren kommer ifrån. Skulle det kunna finnas ett svar på varför von Triers filmer är som de är genom att bland annat titta på vilka skolor han gått, vilka han umgås med, vilken samhällsklass och vilken tradition han befinner sig i? Naturligtvis finns där någon typ av svar. Andra tror som Roland Barthes att författaren är död och utgår därför bara ifrån att meningen av verket uppstår hos betraktaren.²¹ Min utgångspunkt är att det stämmer men jag vill inte tolka verket utan receptionen hos mottagarna. Finns det något svar där? Det är jag övertygad om.

3.3 Paradigm

Paradigm är ursprungligen ett naturvetenskapligt begrepp som beskriver den rådande uppfattningen om forskningen. Paradigmet finns tills det motbevisas. Det som är det nuvarande paradigmet är det som utgör "sanningen" för tillfället. Det vill säga att det finns gemensamma referensramar som man utgår ifrån i sin forskning t.ex. att jorden är rund, eller att det inte finns mänskliga "raser". Förutsättningen för paradigmet existens är att den kommer att bytas ut när ett annat paradigm anses överbevisa det föregående. Thomas Kuhn var den som benämnde detta förhållande till vetenskaperna som paradigm.²² I Nationalencyklopedin skriver Thomas Brante att "ett paradigm kan således enligt Kuhn definieras som ett vetenskapligt verk som för en tid ger upphov till en 'pussellösande' forskningstradition."²³ Humanioran skiljer sig på många sätt från naturvetenskaperna. Ett av dem är att det kan finnas flera rådande uppfattningar samtidigt. Med det menas inte att allas uppfattning anses korrekt. Foucault använder ordet diskurs för att visa att det finns regler. I

²¹ Roland Barthes, "The Death of the Author", i *Image, Music, Text* (London: Fontana, 1977).

²² Thomas Brante, "Paradigm", *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Bd 14, [Möns-Par]*, (red. Åström, Kenneth, Engström, Christer & Marklund, Kari) Bra böcker, Höganäs, 1994, s. 613.

²³ Thomas Brante, s. 613.

varje diskurs finns det regler för vad som får sägs. Dessa diskurser förändras med tiden precis som paradigmet.

Brante skriver om Kuhn:

”Att bedriva vetenskap (’normal vetenskap’ i Kuhns terminologi) innebär således att befinna sig inom en paradigmatisks tradition, dvs. att arbeta med en gemensam teoretisk struktur och gemensamma sätt att uppfatta denna speciella verklighet samt att tillhöra en speciell social grupp - en forskargrupp.”²⁴

Brante förklarar Kuhns teori så här:

”Ett paradigm anger implicit hur forskningsobjektet skall förstås, vilka teorier, metoder och observationer som är relevanta och riktiga samt kriterier för god vetenskap.”²⁵

I diskursens ordning står det: ”Alla vet att man inte får säga allt, att man inte kan tala om vad som helst när som helst och slutligen, att inte vem som helst får tala om vad som helst.”²⁶ Det visar alltså på att det även här handlar om att ha gemensamma referensramar för att det som sägs ska tas på allvar.

Precis som inom naturvetenskaplig forskning handlar det om att institutionerna skall stå bakom det som sägs i diskurserna. För att någon ska läsa min uppsats måste jag följa det regelverk som finns för uppsatser. Foucault skriver att diskurserna behöver institutionerna ”ty liksom de andra utestängningssystemen förlitar sig viljan till sanning på institutionellt stöd”.²⁷

Det paradigmet jag är ute efter är inte det som finns på institutionerna utan den som finns i media. Hur ser debattklimatet ut för frågor kring framställningen av kvinnan i konsten?

²⁴ Thomas Brante, s. 613.

²⁵ Thomas Brante, s. 613.

²⁶ Michel Foucault, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, s. 7.

²⁷ *ibid.* s. 13.

4 Metod och material

Jag har gått igenom trehundra av artiklarna kring debatten om Antichrist som skrivits i Sverige under nio månader från februari 2009. Det är en diskussion som säger mycket om vilken uppfattning som råder om kvinnosynen på film. Utifrån debatten har jag valt ut sju artiklar med varierade åsikter. Samtliga är relevanta för hur kvinnan blir framställd i filmen. Genom att se vilken syn de har på hur kvinnan i filmen framställs vill jag visa på hur diskursen ser ut. Jag utgår från texterna som verk autonoma från sina författare och gör där igenom en textanalys.

5 Frågeställning

Vilka åsikter underförstår artiklarna?

Finns det ett bättre och ett sämre sätt att framställa kvinnor på film på?

6 Syfte

Att genom en dikursanalys se vilka åsikter som debattörerna kring kvinnobilden i *Anti-christ* anser som ”naturliga”.

7 Analys

Analysen inleds med debattörernas mottagande och en analys av vilken diskurs de befinner sig i när de diskuterar kvinnans framställning i *Antichrist*. Sedan följer en sammanfattning av analysen.

7.1 Debattörernas mottagande av *Antichrist*

7.1.1 Malmberg i SvD 4 juni

Carl Johan Malmberg inleder sin recension av *Antichrist* med att skriva att von Trier provocerar ”genom att ställa det manliga förnuftet mot den kvinnliga och onda naturen”.²⁸ Han anser att filmen visar en stereotyp bild av könen. Malmberg beskriver förhållandet mellan kvinnan och mannen i filmen genom att skriva:

”Hon drabbas av en depression och vill inte leva längre; han, sansad och omhändertagande, tar hem henne från sjukhuset.”

Med detta exempel på dåliga könsroller vill han visa att Gainsbourgs roll är ett dåligt sätt att framställa kvinnan på eftersom hon är deprimerad. Att mannen är sansad och omhändertagande tycker Malmberg alltså tillhör den polariserade bilden av könen där mannen är förnuftet. Malmberg menar att filmens teman är ”dualismen mellan manligt och kvinnligt, gott och ont, lust och död”. Detta har Malmberg problem med. Han tror inte på att placera in könen i dessa kategorier. Malmberg skriver att han tidigare har varit skeptisk mot von Triers filmer eftersom han anser att de bygger på en polaritet mellan könen där kvinnan hamnar i en

²⁸ Samtliga citat i detta avsnitt är tagna från: Carl-Johan Malmberg, ”Från offer till häxa” *Svenska Dagbladet*, 2009-06-04.

offerroll. Han vill alltså inte se en sådan uppdelning mellan könen och framförallt har han problem med hur kvinnan framställs i dessa filmer.

För att beskriva detta använder han sig av begrepp som den manliga blicken vilket är vanligt inom feministisk psykoanalys.

”Antichrist bygger på en blick: en man, klok och eftertänksam, betraktar en kvinna, känslös och irrationell, och ett offer, för omständigheterna, för kulturen, och inte minst för sig själv”

Han menar att en sådan blick förstärker betraktarens styrka över den betraktade, att kvinnorna i von Triers tidigare filmer har bekräftat mannen genom att vara svaga och beroende. Det tolkar jag som att Malmberg vill se samma krav i filmen som i verkligheten. Istället för att se dessa filmer som en helhet där kvinnan och mannen skulle kunna symbolisera något annat, gör han tydligt att könsrollerna i dessa filmer inte är acceptabla. I *Antichrist* däremot slår kvinnan helt om och blir ond och kraftfull, denna omvändning uppskattar Malmberg.

”Det är som om von Trier nu bryter igenom det kitschigt inställsamma i vissa av sina kvinnoporträtt - liksom det fyrkantiga i vissa av sina mansporträtt - och låter fantasin flöda fritt, med storslaget resultat.”

Att hon enligt Malmberg förvandlas ”från offer till häxa” skapar en nyanserad bild av kvinnan anser han. Jag ser det som att han menar att von Trier först visar kvinnan svag, som så många gånger förr, men när kvinnan blir ond ska vi förvånas och bilden av henne skall fördjupas. Malmberg tycks anse att detta är en mycket bättre framställning av könen. Ändå ser Malmberg det som att mannen ”går segrande ut ur könskampen”. Han uppfattar dramat som en könskamp där de kämpar mot varandra och den som överlever vinner. I filmen försöker hon skada mannen men att det skulle vara en kamp mellan dem är Malmbergs egen uppfattning. Att kalla det för en kamp är att falla tillbaka på hur klassiska skräckfilmer är dramaturgiskt uppbyggda. Han väljer att se det som en kamp könen emellan men önskar att kvinnan hade vunnit. Enligt honom skulle det ha varit mindre provocerande.

Malmberg tycker att von Trier provocerar när han ställer ”det manliga förnuftet mot den kvinnliga och onda naturen”. Detta visar på att Malmberg inte tycker att man på film ska sammankoppla det manliga med tänkandet och det kvinnliga med naturen. Betyder det tt Malmberg menar att det finns ett bättre och ett sämre sätt att visa könsroller på?

Malmberg verkar önska att kvinnan på film ska vara minst jämbördig med mannen. Han ser det som att det finns både bra och dåliga sätt att visa kvinnan på och vill bort från den polariserade synen på könen. Han tycker att det hade visat på en stark och bra kvinnobild om kvinnan hade överlevt. Framförallt ser han Antichrist som en film som handlar om kön, inte som en symbol för något annat. Könrollerna i filmen får representera sina respektive kön.

7.1.2 Holmberg i Expressen 4 juni

Jonas Holmberg inleder sin recension med påståendet att våra analysmodeller inte rår på människans mörkaste handlingar. Han exemplifierar med Eva Lundgren som skulle skriva om hur Helge Fossmo kunde manipulera kvinnorna i sin närhet. Lundgren använde radikalfeministiska teorier i sin undersökning men trots det slutade hennes intervjuer med att hon inledde "en privatspanarverksamhet å den dömdes vägnar".²⁹ Från det drar Holmberg paralleller till Gainsbourgs rollfigur som är kvinnohistoriker men som i sin avhandling drar slutsatsen att kvinnor är onda. Holmberg förklarar scenariot som följer:

"Men där ute i den avsides stugan, omgiven av dels forskningsprojektets våldsamma medeltida bilder av häxbränningar och kvinnomord, dels av naturens varslande omburksrassel och hotfullt smattrande ekollonregn, hände något."

Holmberg menar att det är naturen som gör henne galen. Han tycker att hennes tes är lite magstark och skriver att "trots att den kommer från en kvinna som lämnat sin akademiska skärpa och sedan länge passerat gränsen till nervsammanbrott är det inte obegripligt att många blivit upprörda efter premiären". Att kvinnor är onda är en slutsats som Holmberg anser alltför förkastlig oavsett sammanhang.

Holmberg menar att filmen utgår från kvinnofientliga idéer. Vad som visar på det är att mannen är tanke och kvinnan är kropp enligt Holmberg. Jag förstår det som att han besväras av att han uppfattar rollerna som stereotypa och att han tycker att de är kvinnofientliga. Märk väl, han nämner inget om att de skulle vara mansfientliga även om han skriver att båda är lika stereotypa.

²⁹ Samtliga citat i detta avsnitt är tagna från: Jonas Holmberg, "Skogstokigt" *Expressen* 2009-06-04.

Holmbergs teori är att Gainsbourgs avhandling har blandats in i filmen. Avhandlingen var ett försök att visa på hur män har plågat kvinnor genom historien med bland annat häxprocesser men den slutade i att det var kvinnans eget fel. Om Holmbergs teori stämmer skulle filmens syfte vara att visa hur dåliga könsrollerna är och att detta är fel. För att sedan i slutändan visa sig att man inte kan lita på kvinnan och att hon förtjänar att behandlas så dåligt som hon alltid har blivit behandlad.

Holmberg tycker att filmen innehåller misogyn drag på grund av att mannen är tanken och kvinnan är kroppen. Att kvinnan bränns på bål och mannen går överlevande därifrån ger inte heller en bra kvinnobild.

Holmberg står ändå fast vid att det inte är en misogyn film. På samma sätt som han menar att Lundgren inte är kvinnohatare. Holmberg verkar vilja se filmen i sin helhet samtidigt som han skriver att det är omöjligt att tolka *Antichrist*. Han menar att en film måste kunna innehålla förkastliga delar utan att vara en förkastlig film. Det behövs alltså ingen förändring av framställningen av kvinnor på film.

7.1.3 Sveland och Wennstam i DN 28 juli

Maria Sveland och Katarina Wennstam undrar hur det kommer sig att von Trier kommer undan med sina problem med kvinnor genom att ”kokettera med sin psykiska instabilitet”³⁰. I sin artikel vill de ställa von Trier som person till svars för sina filmer. De anser att han använder sig av en manlig konstnärsmyt för att urskulda sitt kvinnohat. De menar även att journalisterna inte ifrågasätter honom eftersom han gör det för konsten. Sveland och Wennstam ser det som att problemet ligger i att von Trier får för mycket plats och ifrågasätts för lite. Enligt dem är det uppenbart att han gör något som är fel.

De anser att filmens inledning skildrar det kvinnliga och det manliga på ett överraskande bra sätt. Men att efter det blir det hennes lust som är ”Skulden och Problemet” i resten av filmen. Redan i den inledande scenen illustreras det genom att kvinnan medvetet väljer att titta bort när deras son kommer på dem när de har sex.

Denna lust gör hon sig av med ”när hennes inre, i slutet av filmen, öppnar dörren på glänt till detta fasansfulla minne”. I denna scen har hon misshandlat sin make halvt

³⁰ Samtliga citat i detta avsnitt är tagna ifrån: Maria Sveland och Katarina Wennstam, ”von Triers dogmatiska kvinnohat” *Dagens Nyheter*, 2009-07-28.

medvetslös och ligger nu bredvid honom på stuggolvet och klipper med hjälp av en sax av sin klitoris. I scenen är det inklippta bilder på hur deras son ser dem ha sex från dörröppningen. Dessa scener uppfattar Wennstam och Sveland som att vi nu får veta att hon såg sonen men att hon valde att titta bort. Detta ledde till att sonen faller ut genom fönstret och dör. Sveland och Wennstam poängterar att det viktiga inte är att prata om att den scenen är äcklig som de flesta andra journalister har gjort, utan vill istället diskutera *varför* hon gör det. Deras slutsats är att hon gör det för att straffa sig själv.

Sveland och Wennstam kommer fram till att om ”en kvinna både är intellektuell och sexuell är [det] uppenbarligen ett sjukdomstillstånd i von Triers värld”. De anser alltså att von Trier åsikter avspeglas direkt på filmen.

De går så långt att de skriver att kvinnohatet är den ”drivande motor[n]” i konsten, inte bara hos von Trier utan på alla stora scener. Kvinnohatet finns där för att ingen tycks ha problem med det.

Att Sveland och Wennstam tycker att det finns dåliga sätt att framställa kvinnan på är uppenbart. De upprörs över när kvinnan straffas för sin sexualitet och anser att hon blir galen på grund av sin sexualitet och anser att det är en dålig bild av kvinnan som tar oss tillbaka till medeltiden. Vad som är ett bra sätt att visa kvinnan på skriver de inte mycket om. Det enda som är positivt är den inledande scenen som är ”en scen som faktiskt skildrar kvinnlig lust på ett befriande sätt”. Sammantaget måste det förstås som att kvinnors sexualitet ska visas som i den scenen när hon njuter av att ha sex. Mycket mer skriver de inte om det. Vad det är i scenen som är befriande förblir osagt.

7.1.4 Koskinen i DN 30 juli

Maaret Koskinen skriver en debattartikel på kultursidorna i DN. Hon inleder med att medge att Sveland och Wennstam har poänger kring konstnärsmynen men att de lika mycket själva har fallit offer för myten. Att de borde fokusera på filmen och inte på von Trier som person. Koskinen tycker att de överanalyserar och pressar in åsikter i sina modeller som inte passar in där. Hon antyder alltså att de hamnar utanför diskursen genom att vilja passa in von Trier som kvinnohatare. Hon menar att det finns många sätt att tolka filmen på och att man inte kan tvinga in den i någon modell. Detta gör hon tydligt när hon skriver:

”Alltså, strunta i mediemanipulatören Lars von Trier, och strunta för guds skull i vad karln själv säger. Fokusera i stället på själva filmen.”³¹

Att använda kvinnor i huvudrollerna betyder inte mer för Koskinen än att det drar publik till biosalongerna. Hon liknar von Triers filmer vid hur Ingmar Bergman kunde skriva film med män i huvudrollerna för att sedan istället använda vackra kvinnor i filmer som slutade som kassasuccéer. Med det menar hon att det är utan betydelse att von Triers huvudrollstagare är svaga kvinnor, könen gör ingen skillnad för handlingen. Hon tycker att det går att se kvinnan och mannen i *Antichrist* som något annat än sina kön.

”För vem eller vad säger att de nödvändigtvis bör tolkas som två realistiska karaktärer? Kan de inte (också) ses som ett slags representanter för olika sidor av ett och samma väsen eller person, som går i dialog eller klinch med varandra i ett slags psyko-drama enligt modell Bergman, eller för den delen en David Lynch. Och ruckar i så fall inte ett sådant synsätt på ett avgörande sätt gränserna för vad en mer psykologisk-realistisk läsart tillåter?”

Här vill Koskinen öppna för andra tolkningar än den stora könskampen som de flesta journalister hakat på. I en scen i slutet av filmen lyckas mannen få ut den slipsten som kvinnan borrar in i hans fotled och haltande övermannar henne, som hotar att ta hans liv, och stryker henne med sina bara händer. Att mannen där blir starkare än kvinnan och tar hennes liv tolkar Koskinen som att det är en del av en person som måste bort för att skapa balans. Hon lägger ingen vikt vid att det är kvinnan som står för den sjuka delen av människan. Koskinen menar att vi ser filmen genom Gainsbourgs ögon och att det är därför som filmen blir anemisk efter hennes död. När hon nu utgår ifrån att kvinnan är den som vi identifierar oss med menar hon också att scenen där hon stympar sig själv är ”könlös” och skriver:

”Kan man i det sammanhanget alltså entydigt säga att det bara är en kvinna som attackerar sina könsorgan i slutet av filmen? Är hon inte också en människa som stympar det kön hon råkar ha?”

³¹ Samtliga citat i detta avsnitt är tagna ifrån: Maaret Koskinen, ”Mer än bara man och kvinna” *Dagens Nyheter*, 2009-07-30.

Koskinen menar att även när det fysiskt handlar om ett könsorgan kan det vara symboliskt och inte bundet till ett visst kön. Hon har inget svar på vad de står för men är övertygad om att det finns flera sätt att tolka det på.

Koskinen tycker att det är för enkelt att bara se filmen ur ett könsperspektiv. Hon vill istället se den ur ett psykologiskt perspektiv. Hon tycker inte att man ska lyssna på vad von Trier säger utan bara analysera själva filmen. Trots det drar hon slutsatser om hur von Trier och Bergman arbetar. Att de båda använder kvinnor i huvudrollerna för att det säljer bättre tycks inte vara viktigt att diskutera ur ett könsperspektiv.

Samtidigt som hon menar att man inte kan använda tolkningsmetoder som begränsar möjligheterna drar hon själv slutsatser om att ett visst könsorgan absolut inte behöver vara kopplat till ett specifikt kön utan kan lika gärna symbolisera ett annat kön.

Uppenbarligen är hon inte intresserad av att ändra på kvinnobilder på film. Hon ser inte film i sådana kategorier utan bara som delar av en film. Filmens kvinnor representerar inte sitt kön.

7.1.5 Malmberg i SvD 4 augusti

Carl-Johan Malmberg har nu sett om *Antichrist* och förändrat sin syn på den. Han har även följt debatten kring filmen och kallar Svelands och Wennstams artikel för ett hästigt avståndstagande. Däremot kan han hålla med Gabriel Itkes Sznep som skrev i *Expressen* 29 juni, han menar att det handlar om en nyanserad maktanalys.^{32,33} Dafoes rollfigur försöker naivt bota sin fru vilket slutar i ett förödande misslyckande. Han är rationalisten som tror sig ha kontroll över en situation han inte har möjlighet att ta makten över. För att det finns i henne ”en annanhet så påtaglig att den måste stötas ut, förbjudas och tillintetgöras, skriver Itkes Sznep”.³⁴

³² Itkes Sznep, Gabriel ”Beslövande ideal” *Expressen*, 2009-06-29.

³³ Itkes Szneps artikel är i sin helhet inte relevant i denna uppsats eftersom den inte diskuterar könsrollerna.

³⁴ Fortsatt från här är samtliga citat i detta avsnitt är tagna ifrån: Carl-Johan Malmberg, ”En hel världsbild går under i *Antichrist*” *Svenska Dagbladet*, 2009-08-04.

Det betyder att Malmberg nu vill se filmen som en könskamp där mannen är förloraren. Mannens nederlag ligger i övertron på sig själv och vetenskapen. Han glömmer att han inte kan kontrollera allt. Han har inte makten över henne.

Den slutscen som Malmberg i sin recension beskrev som ”den dolda sidan av (den manliga) fantasin om kvinnan som offervarelse” och en seger för mannen beskriver han nu som att ”hans ensamhet i slutbilderna av skogen som alltmer fylls av ansiktslösa kvinnor är om något ett nederlag”.

Samma film, samma slutscener, samma skribent ser alltså båda dessa vinklingar. Mannen lämnar nu brottsplatsen som en förlorare. I sin recension beskriver Malmberg kvinnans utveckling från en svag och beroende offerroll till en stark och farlig häxa, vilket Malmberg ser som något eftersträvänsvärt. Här skriver han nu utifrån mannens situation och beskriver hans utveckling från stark, självständig och logiskt tänkande psykolog till att vara blind för det som är honom övermäktigt. Malmberg tycks ha ändrat sin sympati.

Malmberg håller med Koskinen om att filmen inte bara handlar om manligt och kvinnligt. Han vill nu se den som en helhet. Malmberg menar att ”ju mer desperat och sörjande, stum och handlingsförlamad Gainsbourg blir, desto rationellare och mer förklarande, vägledande och handlingskraftig blir Dafoe”. Därför ser han filmen som en helhet där de står för motpolerna inom en människa. Därmed löser Malmberg den fälla han satt sig själv i. När han nu visat på att vi kan se det som att båda är ”vinnare” och ”förlorare” lägger han fram att det inte alls handlar om kön utan bara om ett motsatsförhållande.

”Men båda är de lika endimensionella som människor, oförmögna att hantera vad som egentligen sker inom dem, med deras relation, i världen utanför. I *Antichrist* går inte bara två människor under utan en hel världsbild.”

Eftersom de stereotypa egenskaperna för könen nu istället är placerade inom en person är det inte längre en dålig bild utan nu förefaller de psykologiskt intressant. De står bara som motpoler och inte längre för sitt kön. Är det inte så som man använder sig av rollfigurer i de flesta filmer? Man använder en god och en ond rollfigur även om alla vet att människan innehåller båda sidorna så är det väldigt effektivt och samtidigt mycket generaliserande. Det som feminister länge har strävat för att förändra är just att kvinnan alltid får en förenklad roll och att den borde fördjupas. Så nu godtar Malmberg det han förut tyckte så illa om. Endast för att han har tagit del av debatten.

Malmberg ser filmerna som en kritik mot den västerländska kulturen som ser allt i svart och vitt, ont och gott, kvinna och man. Det betyder att Malmberg inte vill göra skillnad på kvinnor och män men att han tror att von Trier medvetet driver med dessa karikatyrer av könen. Malmberg gör alltså skillnad på hur han vill att samhället ska se ut och hur man framställer livet på film.

7.1.6 Wennström i SvD 9 augusti

Johan Wennström skriver på ledarsidorna i Svenska Dagbladet att han tycker att debatten kring *Antichrist* har varit alltför ensidig på grund av att den har politiserats ”och utrustats med ideologiska förtecken”.³⁵ Han vill ha en debatt som handlar om själva filmen eller verket, inte om politik. Huvudspåret i debatten, som Wennström kallar det, har varit att den är kvinnofientlig. Han medger att han förstår varför det har varit huvudspåret eftersom filmen bland annat innehåller en scen där kvinnan stympar sig själv och en annan där mannen bränner henne på bål. Wennström menar att man måste kunna se fler sidor av filmen än bara detta. Han anser att det är ett alltför hastigt ställningstagande som inte tar hänsyn till filmens alla detaljer. Han kan både se att filmen kan förstås som kvinnofientlig men vill fördjupa synen på filmen mer än så.

Därpå skriver han ”von Triers film vänder sig inte mot kvinnor, den är *för* dem”. Han fortsätter med att skriva:

”Om *Antichrist* överhuvudtaget kan förstås ur ett idéperspektiv, och inte enbart ur ett estetiskt perspektiv, försvarar den i så fall kvinnosläktet mot en uppsättning åsikter som under hundratals år har förknippat kvinnan med naturens oregerlighet och grymhet eller rentav ondska.”

Wennström ser det inte som att mannen dödar henne utan han dödar de idéer som hatar henne.

Slutscenens kvinnor ser han som att de är befriade ”från den natur som blivit ett argument för deras avrättning”. I denna scen lämnar mannen stugan efter att han har bränt

³⁵ Samtliga citat i detta avsnitt är tagna från: Johan Wennström, ”Kritikerna ser inte skogen för alla träd” *Svenska Dagbladet*, 2009-08-09

kvinnans kropp på ett bål. Han går haltandes genom skogen och på en kulle möter han otaliga kvinnor som strömmar emot honom. De ger inga känsloutryck, de går bara uppför kullen. Att de är befriade är helt och hållet Wennströms tolkning eftersom det inte finns några tecken på att det skulle vara så i filmen. För Wennström måste det handla om att ta ett steg bort från en gammal och dålig kvinnoosyn. Att vi nu när vi förstått hur dålig den kvinnoosynen var kan lämna det bakom oss. Den dåliga kvinnoosynen som vi bör lägga bakom oss är att kvinnan är sammanknippad med naturen och ondskan. Men framförallt är rädslan för och fördomar om kvinnan något som tillhör de gamla idéer som filmen tillintetgör.

Wennström anser att andra gör inskränkta tolkningar av filmen men att han själv ser det större perspektivet. Wennström ser *Antichrist* som en ljus och försonande film och undrar varför konstnärerna ständigt skall styras av ideologi. Det undrar jag också, men på vilket sätt Wennström tar avstånd från ideologiserandet har jag svårt att se.

Filmerna handlar för Wennström om kön men han menar att de gör sig av med den dåliga bilden av könen. Kvinnorna är nu befriade från naturen.

7.1.7 Braad Thomsen i DN 15 augusti

Christian Braad Thomsen ger svar på debatten i DN:s kultursidor. Han skriver att feminister som skrivit om *Antichrist* har ”slagit på autopiloten”.³⁶ Att de väljer att se filmerna som kvinnofientliga utan att verkligen förstå filmerna. Braad Thomsen anser själv att *Antichrist* är en feministisk film. Han påstår att dessa feminister tillhör den feminism som fanns på 70-talet vilkas argument underförstått ”att om en kvinna på film blev skild, våldtagen, prostituerad eller mördad så var det ett uttryck för den manlige konstnärens uppfattning att kvinnor ju inte förtjänar bättre”. Braad Thomsen skriver att han önskar en mer nyanserad bild av både kvinnan och mannen. För honom räcker det inte att byta plats på rollerna. Han är lika besviken på mansrollerna i ”Hollywoods förenklade världsbild” som på kvinnorollerna. Han menar att det snarare är antifeministiskt att placera kvinnan på en piedestal där hon måste framställas som perfekt eftersom det skapar en distans könen emellan.

³⁶ Samtliga citat i detta avsnitt är tagna från: Christian Braad Thomsen, ”Vår rädsla för speglar” *Dagens Nyheter*, 2009-08-15

Hans budskap blir att man inte kan kritisera en film för att kvinnorollen har svaga sidor lika lite som man kan kritisera mannen för att vara en dålig karikatyr. Man måste se till vad det är för film det handlar om. Braad Thomsen verkar avfärda samtliga Hollywoodfilmer för att vara dåliga framställningar av både män och kvinnor.

Braad Thomsen visar vad *Antichrist* är för film genom att göra en filmanalys. Han jämför scenen när barnet ser sina föräldrar ha samlag med Freuds urscen där barnet får ångest vid synen av föräldrarna eftersom det tror att fadern försöker ta moderns liv.

”von Trier skruvar emellertid till urscenen ett snäpp och låter barnet identifiera sig med moderns erotiska hänryckning: det kastar sig extatiskt ut genom fönstret eftersom det likt modern vill flyga.”

Braad Thomsen kan se likheter med både Hitchcocks och Douglas Sirks filmer och även med Bibeln, samtliga utan könsperspektiv. Slutscenen där mannen möter kvinnorna som strömmar emot honom liknar han vid zombierna som reser sig ur sina gravar i George Romeros *The Night of the Living Dead*. Han undrar om kvinnorna ”kommer [de] för att straffa eller förlåta honom? Von Trier ställer oss inför en utmaning som feministerna hatar, nämligen kravet på en egen uppfattning”. Här har inte Braad Thomsen ett svar på sin tolkning men menar att det inte är entydigt.

I den känsliga scenen kring könsstympningen skriver Braad Thomsen att en av feministerna som han tidigare nämnt, Elizabeth Möller, ser det som att kvinnan stympar sig själv för att hon valde orgasmen före sitt barn. Braad Thomsen upprörs över att Möller tycker att kvinnan framställs som ond. Och skriver att ”jag trodde att vi inte längre belastade människor som lider av psykiska sjukdomar med moraliskt avståndstagande” Vilket betyder att Braad Thomsen utgår ifrån att kvinnan är psykotisk. Genom att utgå från det så slipper han förklara kvinnans handlingar. Eftersom hon inte gör det för att hon är kvinna utan för att hon är sjuk. Han menar att hon klipper av sin klitoris på grund av att hon mår dåligt av att hon *inte* såg barnet och kunde rädda det. Han skriver att ”hon vill straffa sig själv för något hon inte är skyldig till”.

Braad Thomsen menar att *Antichrist* ”kritiserar en samlevnads- och samhällsform som de flesta betraktar som normal”. Han skriver ”att det avvikande psyket är en spegel i vilken vi kan se hur det står till med oss själva.”

Braad Thomsen vill se något större i filmen än könsfrågan. Enligt honom är det inte ett

problem hur kvinnor framställs så länge de inte framställs som för bra. En idealiserande bild av kvinnan är det största hotet mot jämställda könsroller.

7.2 Sammanfattning av analysen

Carl- Johan Malmberg tycker att det finns bra och dåliga sätt att framställa könen på film. Det är dåligt när kvinnan är svag och deprimerad i *Antichrist* och när mannen är kontrollerad och logisk. Vad som skiljer *Antichrist* från von Triers tidigare filmer är att hon tar makten och blir stark. Kvinnan fungerar då inte längre endast som en svag person som förstärker mannens styrka. Därför visar *Antichrist* en nyanserad bild av kvinnan vilket han tycker är bra

Malmberg ser filmen som en könskamp som mannen tyvärr vinner. Malmberg vill att kvinnor på film helst ska vara lite starkare än män och ser det som en bra kvinnobild ifall hon vinner över mannen.

Holmberg jämför Gainsbourgs roll med Eva Lundgren. Hon ville göra en radikalfeministisk studie av Helge Fossmo. Istället blir hon manipulerad att gå hans ärenden. Holmberg menar att hon för den skull inte blir en sämre feminist. Gainsbourgs avhandling ska handla om mäns våld mot kvinnor genom historien men hon kommer istället fram till att kvinnor är onda och att det är rätt att de straffas för det. Avhandlingen speglas sedan av hela filmen enligt Holmberg. Men menar att bara för att något på ytan ser kvinnofientligt ut betyder inte att det inte kan vara tvärtom när man ser helheten. Holmberg tycker att det är viktigt hur kvinnor framställs men anser inte att det finns något fel i att framställa en kvinna på ett kränkande sätt om man kan se ett högre syfte.

Maria Sveland och Katarina Wennstam undrar hur misogynna filmer kan komma undan utan vidare kritik. De anser att von Trier använder sig av den manliga konstnärsmytten som inte kan ifrågasättas. Han kan framställa kvinnan hur han vill och sedan säga att det är ”konst”. Det går Sveland och Wennstam inte med på.

Det tycker att kvinnan kan framställas på bra och dåliga sätt. Filmens inledning är ett exempel på hur kvinnans sexualitet skildras på ett befriande sätt. Resten av filmen är ett exempel på när kvinnan straffas för sin sexualitet

Maaret Koskinen tycker att man ska fokusera på själva filmen och inte bry sig om regissören. Hon menar att Wennstam och Sveland själva har fallit för konstnärsmysten. Att von Trier skapat en bild av sig själv som ska reta upp folk.

Koskinen anser att von Trier använder kvinnor i huvudrollerna för att det drar större publik. Hon jämför med Bergman som arbetade på samma sätt. Koskinen har inget problem med att kvinnorna ofta är svaga personer eftersom hon ser bortom könen. Hon ser filmen som ett psykologiskt drama inom en person. Koskinen vill inte diskutera varför kvinnan får rollen av den svaga parten inom människan. Hon visar tydligt att hon tycker att det är en onödig diskussion kring genus. Hon vill inte ändra på hur kvinnan framställs.

Carl-Johan Malmberg kommer in i debatten igen och har inspirerats av Itkes Sznep. Han ser nu att det är mannen i dramat som förlorar. Mannen tror sig ha fullständig kontroll och tror att han kan bota sin fru från hennes sorg. Hans misslyckande visar på att mannens tro på sig själv och tron på vetenskapen är en övertro. Malmberg byter alltså sida. Från att se mannen som en segrare till att nu skriva om hans nederlag.

Malmberg håller även med Koskinen om att filmen inte handlar om manligt och kvinnligt. Därigenom kan ha lösa problemet om vem som egentligen vinner. De är båda delar av en person.

Malmberg ser nu filmen som en kritik av västerländsk dualism där allt delas in i gott och ont, kvinna och man. Han anser att man inte ska se kvinnor och män som motpoler i samhället men har inget problem med att de framställs så på film.

Johan Wennström tycker att debatten om Antichrist har politiserats och saknar en debatt om själva filmen. Han börjar med att skriva att han förstår att huvudspåret i debatten har varit kring om filmen är kvinnofientlig. Men att han vill att man ska fördjupa synen på filmen. Självt tycker han att filmen är feministisk. Detta vidareutvecklar han genom att visa att filmen tillintetgör de gamla fördomarna om kvinnan som bundet till naturen.

Wennstam är frågande till varför konstsamtalet ständigt skall genomsyras av ideologi utan att vara medveten om hur han själv politiserar.

Braad Thomsen menar att man inte kan anklaga en film för att vara misogyn på grund av att kvinnan behandlas dåligt i den. Han tycker inte att det är bra att sätta kvinnan på en

pedestal utan vill istället se en mer nyanserad bild av båda könen på film. Braad Thomsen filmanalyserar *Antichrist* men menar att det inte finns några entydiga svar.

Kring stympningsscenen skriver han att man inte kan anklaga en psykotisk kvinna för sina handlingar. Därmed kan man inte belasta kvinnan för något som hon gör. Braad Thomsen undviker därmed debatten kring könsrollerna.

Han tycker att det är ensidigt att tolka filmen ur ett könsperspektiv men tycker att det är viktigt att kvinnan inte idealiseras för mycket.

8 Slutdiskussion

I analysen har jag bearbetat sju artiklar som handlar om hur kvinnan framställs i filmen *Antichrist*. Genom att fråga varje text vilka åsikter som den underförstår har jag försökt ta reda på vad som är ett "bra" sätt att framställa kvinnan på film på eller om det överhuvudtaget finns ett bra sätt. Kan man framställa kvinnan hur som helst utan att det har betydelse eller påverkas vi av bilderna i en film?

Det har visat sig att flera av debattörerna vill skilja på vad som utspelar sig på film och hur de vill att det ska vara i verkligheten. Det har också kommit fram att många av dem som diskuterar kvinnobilden egentligen inte vill göra det. Att de undviker ämnet och skriver att det är ensidigt att tolka filmen från ett könsperspektiv men att artikeln till slut ändå handlar om deras tolkning utifrån ett könsperspektiv.

Att säga vad som är ett dåligt sätt att framställa kvinnan på är lätt för samtliga men att ge exempel på bra sätt verkar svårt. Kanske för att det är individuellt för varje verk och varje sammanhang.

I mitt syfte skriver jag att jag vill ta reda på vilka åsikter som journalisterna anser som "naturliga" utifrån dessa artiklar. Carl-Johan Malmberg visar med båda sina artiklar att han tror på att kvinnor och män är jämbördiga på alla plan och att han inte vill se dem skilda åt med olika könstillhörigheter. Han anser att det är en förlegad syn att dela in människorna i kvinnor och män. Maaret Koskinen däremot vill inte ens se att det är ett problem. Hon verkar tycka att kvinnor och män har olika funktioner och att det inte behöver ifrågasättas. Holmberg tycker inte att män ska sammankopplas med tanke och kvinnan med kropp. Wennström vill bort från gamla idéer om att kvinnan skulle höra samman med naturen och det mystiska och Christian Braad Thomsen tror på att kvinnor och män kan vara jämlika om man slutar att idealisera kvinnan och istället ifrågasätter alla könsroller. Maria Sveland och Katarina Wennstam vill att kvinnans sexualitet skall befrias från diverse bojor som den ålagts genom århundraden så att män och kvinnor kan vara jämställda.

Diskursbegreppet har hjälpt mig att skilja ut vad journalisterna säger. Vid första anblicken står det i samtliga artiklar att de är för en jämställd kvinnobild. Men de visar sig att det finns fler sätt att definiera det på.

Jag har kunnat urskilja att det finns ett paradigm om hur man ska uttala sig kring kvinnobild på film. Först och främst anses det politiskt korrekt att vara för jämställdhet. Det innebär att alla vill visa det bästa sättet att framställa könsrollerna på film på för att öka jämställdheten. När jag sedan har analyserat texterna visar det till och med att de skriver varandras motsats. Men det handlar mycket om att det är ett paradigm hur man ska uttrycka sig.

Jag vill påminna om vad Foucault skrev i *Diskursens ordning*:

”Alla vet att man inte får säga allt, att man inte kan tala om vad som helst när som helst och slutligen, att inte vem som helst får tala om vad som helst”³⁷

Detta har debattörerna visat i sina artiklar.

Allt anses inte rätt att tycka men många använder politiskt korrekt retorik för att få sagt något som de inte kan säga rakt ut. I samtliga artiklarna i denna uppsats vill alla att kvinnan ska framställas på ett bra sätt. Men de ser filmen på olika sätt och framför allt har de olika åsikter om vad som är ett bra sätt. Det finns en medvetenhet om hur man kan uttrycka sig för att någon ska läsa det man skrivit. Som exempel anser Svenska Dagbladets ledarskribent Johan Wennström att *Antichrist* är en feministisk film men visar ödmjukt att han förstår varför den har tolkats tvärtom. Att inleda med öppenhet är ett retoriskt grepp för att man sedan ska lyssna på den inskränkta åsikten. Att behöva väva in sina åsikter i politiskt korrekta ord göra att kommunikationen begränsas.

Gabriel Itkes Sznajd skrev om hur humanisterna arbetar i sin kampanj.³⁸ Han skriver att humanisterna vill befria oss från religionerna genom att göra oss medvetna om det osynliga förtrycket. I deras reklamkampanj har de den svenska flaggan uppställd på högkant bredvid flaggor med andra religiösa symboler för att belysa att vår nationalsymbol är präglad av vår religion. Itkes Sznajd menar att de påstår att det finns ett ”å ena sidan ett neutralt, värdefritt

³⁷ Michel Foucault, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, s. 7.

³⁸ Itkes Sznajd, Gabriel ”Beslövande ideal” *Expressen*, 2009-06-29.

och objektivt, å andra sidan ett indoktrinerat, korrupt och religiöst” förhållningssätt till världen. Men är deras befrielse ett neutralt val? Står inte även humanisterna för värderingar? Han menar att det finns större likheter mellan prästen och vetenskapsmannen än vad de vill se.

Debattörerna har alla åsikter om huruvida *Antichrist* är en misogyn film eller inte. De menar att könsrollerna ska framställas på ett visst sätt eller att det inte spelar någon roll. Men det som är ”naturligt” för dem är inte nödvändigtvis något som är neutralt. Det ”naturliga” är vad jag i analysen har försökt utkristallisera. Det är det som deras artikel underförstår, det synsätt eller ideal som debattören tar för given. De gör alla tolkningar men ser sin egen åsikt som naturlig när den i själva verket är en högst personlig åsikt.

Jag vet inte vad som är det bästa sättet att framställa kvinnor och män på. Men om könsrollerna i samhället skall förändras till ett modernt, demokratiskt och jämlikt samhälle måste den slentrianmässiga kränkningen av den andre upphöra. Filmer måste kritiseras för sina budskap. Man kan inte endast göra politiskt korrekta filmer utan det viktiga är att debatten fortgår. Utan debatten står filmen där med sista ordet. Och en kontroversiell film får sin stora publik genom att det skapas en debatt om den.

9 Litteraturförteckning

Artiklar:

Braad Thomsen, Christian "Vår rädsla för speglar" *Dagens Nyheter*, 2009-08-15

Holmberg, Jonas, "Skogstokigt" *Expressen* 2009-06-04

Itkes Sznep, Gabriel "Beslövande ideal" *Expressen*, 2009-06-29

Koskinen, Maaret "Mer än bara man och kvinna" *Dagens Nyheter*, 2009-07-30

Malmberg, Carl-Johan "Från offer till häxa", *Svenska Dagbladet* 2009-06-04

Malmberg, Carl-Johan "En hel världsbild går under i Antichrist" *Svenska Dagbladet*, 2009-08-04

Sveland, Maria och Wennstam, Katarina "von Triers dogmatiska kvinnohat" *Dagens Nyheter*, 2009-07-28

TT, "Trier starkt ifrågasatt i Cannes" *Helsingborgs Dagblad*, 2009-05-18

Wennström, Johan "Kritikerna ser inte skogen för alla träd" *Svenska Dagbladet*, 2009-08-09

Referenser:

Barthes Roland, "The Death of the Author", I *Image, Music, Text*, London: Fontana, 1977

Brante, Thomas, Paradigm, *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Bd 14, [Möns-Par]*, (red. Åström, Kenneth, Engström, Christer & Marklund, Kari) Bra böcker, Höganäs, 1994

Börjesson, Mats, *Diskurser och Konstruktioner. En sorts Metodbok*. Lund 2007

Foucault, Michel, *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993,

Foucault, Michel, *Sexualitetens historia. Bd 1, Viljan att veta*, [Ny utg.], Daidalos, Göteborg, 2002

Koivunen, Anu, *Dialoger: feministisk filmteori i praktik*, Aura förl., (red. Soila, Tytti), Stockholm, 1997

Pollock, Griselda, , *Feministiska konsteorier*, (red. Riviere, Joan & Arrhenius, Sara) Konsthögsk., Stockholm, 2001

Soila, Tytti, *Dialoger: feministisk filmteori i praktik*, Aura förl., (red. Soila, Tytti), Stockholm, 1997

Verk:

Von Trier, Lars *Antichrist*, Zentropa, 2009 i biosalongerna och på DVD

Von Trier, Lars *Antichrist*, 2009, manus som produktionsassistenten till *Antichrist* Signe Iarussi skickat till mig. Denna finns ej publicerad